

## LITEVSKÁ DETERMINOVANÁ ADJEKTIVA

Adjektiva, zájmena a participia mají gramatickou kategorii determinovanosti. Tu vyjadřují specifickými determinovanými tvary (viz „Skloňování Determinovaných přídavných jmen: Přehled“). Historicky tyto tvary vznikly ze syntagmat, tvořených adjektivem a zájmenem „jis/ji“: *geras + jis* → *gerasis*; *gera + ji* → *geroji*. V důsledku spojení obou složek jazykový systém přehodnotil morfologickou strukturu výsledného tvaru a vznikly nové, tzv. složitě typy skloňování (lit. *įvardžiutinės formos*).

Nedeterminované adjektivní tvary vyjadřují vlastnosti věcí či osob; determinované tvary také vyjadřují vlastnosti věcí/osob, ale zároveň zdůrazňují, že se jedná o již známou či zmíněnou věc. Použitím determinovaného tvaru dosáhneme jednoho z dvou významových posunů: buď 1) vyčleníme jednu věc/osobu ze všech ostatních, anebo 2) zdůrazníme, že ta která věc/osoba byla již v řeči zmíněna dříve. (Tyto funkce determinovaných tvarů jsou blízké funkcím něm. a angl. určitého členu.)

1. Věc nebo osobu můžeme vyčlenit podle tří kritérií:

a) na základě větší intenzity či rozsahu té které vlastnosti:

*Valgysime didžiajame kambaryje.* (Budeme jíst ve velkém pokoji.)

*Pasiimk gerasias pirštines.* (Vezmi si ty lepší rukavice.)

*1939 m. prasidėjo Didysis karas.* (V r. 1939 začala Velká válka.)

b) na základě opozičního protikladu dvou věcí (často se jedná o opozice párovitých věcí, např. rukou, noh a pod.):

*Mano senieji batai buvo patogesni už naujuosius.* (Moje staré boty byly pohodlnější než ty nové.)

*Ji rašo kairiają ranka.* (Ona píše levou rukou.)

*Kultūros istorijoje vartojame terminus Mažoji ir Didžioji Lietuva.* (V dějinách kultury používáme termíny Malá a Velká Litva.)

c) na základě individuální, unikátní vlastností:

*Juk mane pažįsti! Aš Kriaučiūno dukra – to aukštojo.* (Však mě znáš! Jsem dcera Kriaučiūnase – toho vysokého.)

*Jis iš toli pamatė jos mėlynąją palaidinę su baltais ruoželiais.* (Zdaleka rozpoznal její modrou, bíle pruhovanou halenku.)

*Atostogavome prie Juodosios jūros.* (Trávili jsme dovolenou u Černého moře.)

Determinované tvary litevština používá především v terminologii, např.:

a) *anksytyvosios bulvės* (ranní brambory); *didžioji kuolinga* (takový pták: Numenius arquata)

b) *lengvoji atletika*; *sunkioji atletika* (lehká a těžká atletika); *trumpieji ir ilgieji balsiai* (krátké a dlouhé samohlásky)

c) *juodieji serbentai* (černý rybíz); *baltasis lokys* (bílý (arktický) medvěd)

2. Pokud zmíníme nějakou věc/osobu poprvé, použijeme zpravidla obyčejný adjektivní tvar. Dále však přejdeme do determinovaných tvarů, abychom zdůraznili, že se jedná o již známou, zmíněnou věc/osobu:

*[ universiteta atėjo dirbti naujas profesorius. Kadangi jis buvo labai mielas, naujaji profesorių visi studentai labai mėgo.* (Do university nastoupil nový profesor. Jelikož byl velmi milý, všichni studenti ho měli rádi.)

POZNÁMKA: Opozice determinovaných a nedeterminovaných tvarů není v litevštině důsledná. Často nemůžeme jednoznačně vysvětlit používání (ne)determinovaných tvarů.